

Kitap Tanıtımı / Book Review

**DERSAADET NUMÛNEHÂNE-İ OSMÂNÎ OSMANLI TİCARET MÛZESİ
(Şefik MEMİŞ)**

Duygu ATEŞ¹

Öz

Çalışmada Şefik Memiş tarafından kaleme alınan Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî isimli eser tanıtılacaktır. Kitapta Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî diğer adıyla Osmanlı Ticaret Müzesi kuruluşundan itibaren ele alınmış ayrıca Osmanlı topraklarında müzeciliğin gelişme serüveni okuyucuyla buluşturulmuştur. 331 sayfadan oluşan kitabın eni 16 cm, boyu ise 23.5 cm'dir. Eserin çoğunluğu arşiv belgeleri olmak üzere çok sayıda kitap, makale, gazete ve dergiden istifade edilerek kaleme alındığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şefik Memiş, müzecilik, Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî, Osmanlı, II. Abdülhamid.

**DERSAADET NUMÛNEHÂNE-İ OSMÂNÎ
OTTOMAN COMMERCE MUSEUM (By Şefik MEMİŞ)**

Abstract

In the study, the work entitled Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî written by Şefik Memiş will be introduced. In the book, Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî, also known as the Ottoman Commercial Museum, has been discussed since its establishment, and the adventure of the development of museology in the Ottoman lands has been brought together with the reader. the width of the book consisting of 331 pages is 16 cm and the length is 23.5 cm. It is seen that the work was written by using a large number of books, articles, newspapers and magazines, the majority of which are archival documents.

Keywords: Şefik Memiş, museology, Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî, Ottoman Empire, Abdulhamid II.

¹ Doktora Öğrencisi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, duyguats43@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7770-1900.

Başvuru Tarihi (Received): 25.07.2023 **Kabul Tarihi** (Accepted): 26.07.2023

DERSAADET NUMÛNEHÂNE-İ OSMÂNÎ OSMANLI TİCARET MÜZESİ

Adını pek çok yerel tarih araştırmasında sıkça duyduğumuz Şefik Memiş, sinema-tiyatro türünde “Afişler gibi Yüzün, roman türünde “*Senin Çağın Geçer Olur*, araştırma inceleme türünde “*Osmanlı Ticaret Seferleri*”, “*İstanbul-Kudüs-İskenderiye Hava Seyahati*”, “*Anadolu Yakasının İlk Belediyesi Beykoz: 10. Daire-i Belediye*”, “*Hayra Akan Su Kızılay Karahisar Maden Suyu*”, “*Bağcıların Tanıkları / Sözlü Tarih Çalışması*”, “*Bize Belediye Baksın-Belediye Hizmetlerinin Karikatürlerle 100 Yılı (1872-1972)*”, “*Maarifin Hizmetinde 100 Yıl: Osmanlı’dan Günümüze Validebağ*”, “*Seksenlerden Yarınlara Albaraka*” ve “*Günümüzde Baklava ve Baklava Ustaları*” gibi pek çok eser kaleme almıştır. Yazar “*Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî Osmanlı Ticaret Müzesi*” ismindeki inceleme-araştırma türünde bir çalışmasını daha okuyucularla buluşturmuştur. Yeditepe Yayınevi tarafından Eylül 2022’de yayımlanan kitabın editörlüğünü Arif Kolay, yayın yönetmenliğini Sahure Ergüzel, görsel yönetmenliğini Murat Arslan, kapak tasarımını Gökhan Yıldırım yapmıştır.

Kitap, önsöz başta olmak üzere kaynakça ve ekler dâhil olarak toplamda yirmi beş bölümden oluşmaktadır. Kitabın her bölümünde pek çok alt başlık bulunmaktadır. Örneğin birinci bölüm Dünya ve Türkiye’de Müzecilik başlığı taşımaktadır. Hemen bu başlığın altında “Müzenin Etimolojik Kökeni ve Tarihi”, “İlk Müzelerin Ortaya Çıkışı”, “Osmanlı’da Müzecilik ve Türk Müzeciliğinin Başlaması”, “Osman Hamdi Bey’in İcraatları”, “Cumhuriyet Döneminde Müzecilik”, “Sanayi ve Teknoloji Müzeleri” gibi alt başlıklara yer verilmiştir. Bu bölümde müzenin ortaya çıkışı, kökenleri, Osmanlı’dan Cumhuriyete olan serüveni ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Kitabın ikinci bölümü *XIX. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Yerli Üretimi Arttırma Gayreti* başlığıyla başlamaktadır. Bu başlık altında özellikle İngiltere ile yapılan Balta Limanı Ticaret antlaşmasından Osmanlı'nın sanayileşmesine etki eden faktör olarak bahsedilmiştir ve antlaşmanın Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkileyen bir sözleşme olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu bölümün diğer bir konusu Islah-ı Sanayi Komisyonunun vizyonu ve misyonu ele alındıktan sonra 1845'den 1896'ya kadar açılmış olan fabrikalara yer verilmiştir. Ayrıca Tanzimat döneminde ilk örnekleri görülen "imtiyaz sisteminin" Abdülhamid dönemindeki değişiminden bahseden yazar, imtiyazla inşa edilen bir fabrika var ise belirli bir zaman içinde belli bir bölgede benzer alanda faaliyet gösterecek ikinci bir fabrikanın yasaklanmasına dikkat çeker. Hatta bu hususu, 1845 yılında Yusuf Efendi'nin Paşabahçe'de inşa ettiği porselen, çini ve tuğla fabrikasının inşasını takiben 15 yıl süreyle ikinci bir fabrikaya ruhsat verilmemesi örneği ile açıklar.

Yine Abdülhamid dönemi sanayi gelişmelerini bu bölümde ele almaya devam eden yazar büyük şehir ve ticaret merkezlerinde yerli üretimi teşvik etmek ve ticareti arttırmak için sanayi ve ziraat oda ve borsaların kurulduğunu ifade eder. Bu bağlamda da 1880 yılında Dersaadet Ticaret Odası, Sanayi Ticaret Odası ve Ziraat Odasının ayrı ayrı kurulması için emir buyurduğunu bu kurumlar arasında ilk kurulanın Dersaadet Ticaret Odası olduğu diğerlerinin de bu çatı altında toplandığını belirtir. Ayrıca artık bu dönemde "ihraaat ve yeni pazar sözcüklerinin Türk iş dünyasının gündemine girdiği vurgusu da yapılmaktadır. Nitekim eserde bu iki kavramın kurumsallaşması da II. Abdülhamid'in kuruluşuna onay verdiği Numûnehâne-i Osmânî ile olduğu da ileri sürülür.

Kitabın ilerleyen tüm bölümleri Dersaadet Ticaret Odasının çabalarıyla oluşturulan Osmanlıdaki ilk ticaret müzesinin yani Numûnehâne-i Osmânî'nin kuruluş şemasını bize en ince ayrıntılarıyla sunmaktadır. Bütün ayrıntılar gerek arşiv belgeleriyle gerek gazete haberleriyle desteklenmiş olup konu ile ilgili pek çok fotoğraf okuyucu ile paylaşılmıştır.

Kitapta dikkat çeken bir noktada Numûnehâne-i Osmânî ile birlikte Osmanlı devletinde ilk kez yaşanan gelişmelerdir. Mesela artık Osmanlı iş adamları üretmenin yeterli olmadığını üretilenlerin dünyaya tanıtılması gerektiğine inanıyordu, ayrıca Numûnehaneler vasıtasıyla yabancı piyasalar hakkında bize bilgi akışı da sağlayacaktı. Yine ilk kez Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî nizamnamesi ile ihracat hedefleri yazılı kurallara bağlanmıştı. Ayrıca Numûnehane ile birlikte ihraç ürünlerinin yabancı ülkelerde tanıtılması konusunda büyük atılımların yapıldığına dair bilgilerin paylaşıldığı eserde konu ile ilgili materyallerle ilgili pek çok görsel paylaşılmıştır.

1891'de faaliyete başlayan Numûnehâne-i Osmânî yani Dersaadet Ticaret Müzesi ihracatı teşvik merkezi olarak zikredilirken kazandırdığı dış pazar kavramıyla da Osmanlı'da alışlagelmiş bir çizginin dışına çıktığını göstermiştir. Her şeyden önemlisi kitap bize Numûnehâne-i Osmânî'nin tüm yönlerini ortaya koymuştur.

Özetle İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şefik Memiş bu çalışmasında Numûnehâne-i Osmânî, Türkiye'nin ilk ihracata teşvik merkezi olan Osmanlı Ticaret Merkezi'ni anlatmıştır. Bu çalışma ile de ilk kez Türklerin ihracat macerası tüm ayrıntılarıyla ve kurumsal bir çalışmaya dönüştürme gayretleriyle kitaplaştırılmış oldu. Sultan II. Abdülhamid'in onayıyla kendine özel çıkartılan mevzuatla çalışmalarına başlayan Osmanlı Ticaret Müzesi, Ticaret Nezareti ile Dersaadet Ticaret Odası'nın iş birliğiyle faaliyete geçiyor. Kadim eserlerin teşhir edildiği müzelerle karıştırılan ticaret müzelerinin onlarla tek ortak noktası, ticarî ürünlerin de salonlarda sergilenmesinde ibarettir. 1891'de Mercan Yokuşu'nda bulunan meşhur Şark Han'da faaliyete başlayan Osmanlı Ticaret Müzesi'nde, Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanından gönderilen ürünler teşhir edilmiştir.

Numûnehâne-i Osmânî İdaresi tarafından yurt içi ve yurt dışı tanıtımı yapılan ürünler hem uluslararası fuarlarda tanıtılıyor hem de müzenin yurt dışındaki şubelerinde sergilenerek yeni pazarlara girmesi sağlanıyordu. Filibe'de, Brüksel'de, Fiyume'de, Tokyo'da açtığı şube ve

görevlendirdiği temsilcilerle, yeni dünya ticaretinde yer almaya çalışan Osmanlı üreticilerinin çabalarına da değinilen kitap, sanayileşmeye çalışan ülkelerin ticaret müzeleri hakkında da bilgi vermiştir.

Türk iktisadi tarihinde mihenk noktası sayılan Osmanlı Ticaret Müzesi hakkında geniş bilgiler veren, dünyadaki diğer örnekleriyle de kıyaslayan bu eser, okuyucularına adeta geçmişin aynasında bugün için çözümler sunmuştur. Tamamen sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanılarak yazılan eser her kesimden okuyucuya hitap etmektedir.

Kaynakça

Memiş, Ş, (2022). *Dersaadet Numûnehâne-i Osmânî Osmanlı Ticaret Müzesi*. Ed. Arif Kolay, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.